

**ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ВНЗ
ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ**

У статті розглянуто сутність професійної компетентності викладача вищої школи, здійснено аналіз її структурних компонентів. Визначено, що професійна компетентність викладача включає в себе ключові, загальнопрофесійні та спеціально-професійні компетентності. Наголошено на визначальній ролі викладача у підвищенні якості підготовки майбутніх фахівців у сучасних вищих навчальних закладах України.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, викладач вищої школи, якість підготовки фахівців, професійна педагогічна діяльність.

The article deals with the essence of professional competence of teacher of high school, the analysis of its structural components. Determined, that the professional competence of teacher includes the key, general professional and special professional competences. The emphasis is placed on defining the role of teacher in improving the quality of training of future specialists in the modern higher educational institutions of Ukraine.

Key words: competence, professional competence, teacher of high school, quality of training, professional educational activities.

Найхарактернішою ознакою сучасного суспільства є зміни в усіх сферах життя, які сьогодні рухають науку, економіку, промисловість, культуру, впливають на розвиток інформаційного і освітянського простору. Спрямованість системи освіти на засвоєння знань, яка була традиційною й виправданою раніше, вже не відповідає сучасному соціальному замовленню, що визначається об'єктивною потребою суспільства в новій людині, здатній до самостійних, відповідальних, творчих дій, людині інтелектуальній, з критичним, розкріпаченим від догм мисленням, котра живе в складному, суперечливому, наповненому проблемами сучасному світі й готова кваліфіковано їх розв'язувати. Сьогодні потребує формування самостійних, ініціативних і відповідальних членів суспільства, здатних ефективно взаємодіяти у виконанні соціальних, виробничих і економічних завдань [4, с. 5].

Політичні та соціально-економічні перетворення в нашій державі поставили нові завдання як перед освітньою системою в цілому, так і безпосередньо перед вищою освітою, оскільки саме їй належить провідна роль у формуванні культурних цінностей особистості, зростанні наукового та інтелектуального потенціалу країни. Ефективне вирішення завдань вищої освіти здебільшого базується на якості кадрового забезпечення навчальних закладів, на рівні професійної компетентності викладачів, які реалізують процес підготовки особистості до суспільного та професійного життя [3, с. 3].

Теоретичні і методичні засади формування професійної компетентності викладачів ВНЗ розкриваються у дослідженнях О. Алексюка, В. Андрушенка, Г. Балла, В. Бондаря, Н. Гузій, О. Дубасенюк, І. Зязюна, І. Ісаєва, В. Кременя, Н. Кузьміної, В. Лозової, В. Лугового, В. Майбороди, І. Підласого, Н. Протасової, В. Семиченко, С. Сисоєвої, В. Сластьоніна, В. Шарикова та ін. Дослідники переконані, що підготовка фахівців у будь-якій сфері має здійснюватись в рамках компетентнісного підходу, визначальними категоріями якого в освіті є поняття компетенції та компетентності.

Компетентність – це інтегративне утворення особистості, що поєднує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні якості, які обумовлюють прагнення, готовність і здатність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях,

усвідомлюючи при цьому значущість предмету і результату діяльності. Поняття «компетентний» стосується особи, яка володіє компетенцією, і є оцінною категорією щодо ефективного виконання своїх повноважень або функцій. Компетентність виступає як якість, яка дозволяє або навіть дає право вирішувати певні завдання, виносити рішення, судження у певній галузі. Основою цієї якості є знання, обізнаність, досвід соціально-професійної діяльності людини [1, с. 83].

У найбільш загальному вигляді компетентність фахівця можна охарактеризувати як певний рівень сформованості навичок і професійного досвіду взаємодії людини з навколишніми об'єктами та суб'єктами, який необхідний індивідові для успішного функціонування в суспільстві в цілому, і в професійній сфері, зокрема. Вона являє собою складну інтегральну характеристику особистості, яка зумовлює її здатність до реалізації власного потенціалу (знань, умінь, досвіду, особистісних якостей) для успішної діяльності в професійній і соціальній сфері, усвідомлюючи соціальну значимість і особистісну відповідальність за результати цієї діяльності, необхідність її постійного удосконалення в умовах динамічності світу [4, с. 36].

Професійна компетентність особистості є системним утворенням, основними елементами якої є: підсистема професійних знань як логічна системна інформація про навколишній і внутрішній світ людини, зафіксована в її свідомості; підсистема професійних умінь як психічних утворень, що полягають у засвоєнні людиною способів і технік професійної діяльності; підсистема професійних навичок – дії, сформовані в процесі повторення певних операцій і доведені до автоматизму; підсистема професійних позицій як сукупності сформованих установок і орієнтацій, відношення та оцінок внутрішнього і навколишнього досвіду, реальності і перспектив, а також домагань, які визначають характер професійної діяльності і поведінки фахівця; підсистема індивідуально-психологічних особливостей фахівця – поєднання різних структурно-функціональних компонентів психіки, які визначають індивідуальність, стиль професійної діяльності, поведінки і виявляються у професійних якостях особистості; підсистема акмеологічних інваріант – внутрішніх збудників, які обумовлюють потребу фахівця в постійному саморозвитку, творчості та самовдосконаленні [6, с. 334-335].

Професійна компетентність викладача визначається професійними знаннями і вміннями, ціннісними орієнтаціями в соціумі, мотивами його діяльності, культурою, що виявляється у мові, стилем спілкування, загальною культурою, здібністю до розвитку свого творчого потенціалу, а також володінням методикою викладання навчального предмету, здатністю розуміти і взаємодіяти з студентами, пошаною до них, професійно значущими особистими якостями [1, с. 84]. Вона включає в себе ключові, загальнопрофесійні та спеціально-професійні компетентності викладача вищої школи.

Ключові компетентності відображають здатність викладача здійснювати складні культуровідповідні види діяльності, ефективно розв'язувати різноманітні проблеми. Основними ключовими компетентностями викладача є: громадянська (здатність до реалізації прав і обов'язків громадянина України); загальнокультурна (здатність до здійснення соціальної та професійної діяльності з дотриманням морально-етичних та загальнокультурних норм); здоров'язбережувальна (здатність до збереження здоров'я); інформаційна (здатність до ефективного використання інформаційних технологій в соціальній та професійній діяльності); цілеспрямованого саморозвитку (здатність до самостійної пізнавальної діяльності, самоорганізації та саморозвитку як основа побудови стратегій навчання протягом життя, спрямованість на розкриття особистісного потенціалу та самореалізацію). Вони складають основу всебічної підготовки викладача до реалізації основної соціокультурної місії професійної освіти – становлення особистості майбутнього фахівця та закладають підґрунтя для формування компетентностей більш специфічного спрямування [4, с. 97].

Прояв загальнопрофесійних компетентностей забезпечує ефективність виконання навчальної, виховної, науково-дослідницької, методичної та організаційної діяльності викладача ВНЗ. Загальнопрофесійну компетентність характеризують: психолого-педагогічна компетентність – здатність до забезпечення студентами системою загальнонаукових (фундаментальних), спеціальних (профільюючих) та суспільних знань, вмінь і навичок, необхідних для успішної професійної діяльності та життя в сучасному суспільстві; організація та здійснення ефективної взаємодії зі студентами; створення умов щодо формування й розвитку у студентів системи ціннісних орієнтацій, професійно значущих якостей; науково-дослідницька здатність до організації та проведення наукових досліджень; стимулювання активності наукової роботи студентів та здійснення керівництва нею; компетентності з педагогічного менеджменту – здатність організувати власну діяльність і управляти навчально-пізнавальною, науковою та суспільною діяльністю студентів [4, с. 100].

Спеціально-професійні компетентності відображають специфіку викладання педагогом конкретної дисципліни, їх реалізацію обумовлено ключовими та загальнопрофесійними компетентностями. До їх складу відносяться фахово-теоретична та фахово-методична компетентності. Фахово-теоретична компетентність характеризується глибоким та ґрунтовним знанням змісту дисципліни, що викладається; фахово-методична – володінням особливостями методики навчання з певної дисципліни [4, с. 101].

Як бачимо, ключові компетентності є базою для формування загальнопрофесійних та спеціально-професійних компетентностей викладача вищої школи, загальнопрофесійні – для формування спеціально-професійних компетентностей. Ключові компетентності надають можливість особистості ефективно діяти у різних сферах суспільного життя, сприяють її розвитку та підвищенню якості життєдіяльності. Загальнопрофесійні компетентності відображають специфіку професійної діяльності педагога вищої школи, вони необхідні для здійснення основних її видів та одночасно реалізують ключові компетентності. Спеціально-професійні компетентності відображають специфіку викладання конкретної дисципліни, їх реалізація обумовлена загальнопрофесійними та ключовими компетентностями. Професійна компетентність викладача є сукупністю цих компетентностей [4, с. 96].

Професійна компетентність викладача потребує значного інтелектуального розвитку, включає аналітичні, комунікативні, прогностичні та інші розумові процеси; містить екологічну, мотиваційну, рефлексивну, когнітивну, операційно-технологічну, етичну та інші складові змісту його підготовки і передбачає нарощування знань, умінь, досвіду професійно-особистісного саморозвитку творчої діяльності, емоційно-ціннісного ставлення [5, с. 5]. Структура професійної компетентності викладача містить такі компоненти:

1. Діяльнісно-рольовий: професійні знання як переважно логічна інформація про навколишній і внутрішній світ людини, що зафіксована в її свідомості; професійні вміння як психічні утворення, які полягають у засвоєнні людиною способів і навичок діяльності; професійні навички як дії, сформовані в процесі повторення і доведені до автоматизму.

2. Суб'єктивно-діяльнісний: професійна позиція як система сформованих установок і орієнтацій, відношень і оцінок внутрішнього й навколишнього досвіду, реальності та перспектив, а також домагань, які визначають характер дій, поведінки; індивідуально-психологічні особливості людини як поєднання різних структурно-функціональних компонентів психіки, що визначають індивідуальність, стиль діяльності, поведінки і виявляються в якостях особистості; акмеологічні варіанти як внутрішні спонуки, що зумовлюють потребу в саморозвитку, творчості та самовдосконаленні [2].

Джерелом професійної компетентності викладача вищої школи є різні сфери культури (духовної, громадської, соціальної, педагогічної, управлінської, правової, етичної, екологічної тощо). Разом з тим професійною компетентністю як якісною характеристикою ступеня оволодіння особистістю професійною діяльністю передбачається: усвідомлення власних спонукань до певної діяльності – потреб та інтересів, прагнень і ціннісних орієнтацій, мотивів діяльності, уявлень про свої соціальні ролі; оцінювання власних

особистісних властивостей і якостей, професійних знань, умінь і навичок; регулювання на цій основі процесу професійного становлення [4, с. 59].

Отже, професійна компетентність викладача ВНЗ є інтегративним утворенням особистості, що поєднує в собі сукупність знань, умінь, навичок, досвіду і особистісних якостей, які обумовлюють готовність і здатність особистості діяти у складній ситуації та вирішувати професійні завдання; здатність до досягнення більш якісного результату праці, ставлення до професії як до цінності. Вона відображає готовність і здатність людини професійно виконувати наукові та педагогічні функції відповідно до прийнятих у суспільстві освітніх нормативів та державних стандартів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Головань М. С. Професійна компетентність викладача вищого навчального закладу / М. С. Головань // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія : Педагогіка і психологія. Збірник статей. – Ялта : РВВ КГУ, 2014. – Вип. 44. – Ч. 3. – С. 79-88.
2. Гура О.І. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу : теоретико-методологічний аспект : монографія / О.І. Гура. – Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2006. – 332 с.
3. Гура О.І. Теоретико-методологічні основи формування психолого-педагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу в умовах магістратури : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / О. І. Гура. – К., 2008. – 38 с.
4. Драч І.І. Управління формуванням професійної компетентності магістрантів педагогіки вищої школи : теоретико-методичні засади. Монографія / І.І. Драч. – К. : «Дорадо-Друк», 2013. – 456 с.
5. Лозова В. І. Формування педагогічної компетентності викладачів вищих навчальних закладів / В. І. Лозова // Педагогічна підготовка викладачів вищих навчальних закладів : Матеріали міжвуз. наук.-практ. конференції. – Харків : ОВС, 2002. – С. 3-8.
6. Психология и педагогика : учебное пособие / под редакцией А. А. Бодалева, В. И. Жукова, Л. Г. Лаптева, В. А. Слостенина. – М. : Изд-во Института Психотерапии, 2002. – 585 с.

УДК 378.004

*Анна Лінчук, Віта Грицан
(Дубно, Україна)*

ВПЛИВ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАСВОЄННЯ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ З КУРСУ «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я»

В статті обґрунтовуються особливості вивчення курсу «Основи здоров'я» в початкових класах з використанням сучасних інформаційних технологій. Розглядаються недоліки та проблеми використання інформаційних технологій під час навчального процесу учнів початкової школи.

Ключові слова: *інформаційні технології, молодші школярі, основи здоров'я, навчальний процес.*

In the article the features study of the course "Basics of Health" in primary school using modern information technology. We consider the disadvantages and problems of information technology in the educational process of elementary school students

Keywords: *information technology, younger students, health basics, learning process.*